

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15768677>

Комунікативна культура майбутнього вчителя фізичного виховання: особливості, умови та модель формування

Ткаченко Олександр Валентинович

аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна, gostrener@gmail.com,

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6104-8103>

Прийнято: 19.05.2025 | Опубліковано: 29.05.2025

Анотація. Стаття присвячена виявленню особливостей, визначенню комплексу педагогічних умов та розробці моделі формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші.

В структурі комунікативної культури особистості майбутнього вчителя фізичного виховання провідними напрямками треба вважати гуманізацію й гуманітаризацію системи освіти, що покликані сприяти виконанню здобувачами освіти практичних завдань з культури мови, виникненню поваги між ними та педагогами, розвиток у них особистісного потенціалу, включаючи почуття власної гідності. З'ясовано, що формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання буде тим ефективнішим, чим більш він буде спрямований на створення умов для постійного пошуку, відновлення прийомів і способів професійної діяльності. Визначено комплекс педагогічних умов формування комунікативної культури

майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші: включення здобувачів освіти в освітнє середовище; залучення здобувачів освіти до навчальної проєктної діяльності; виконання здобувачами освіти навчальних проєктів; рефлексія здобувачів освіти; наявність моделі й технології формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання та можливість їх використання для оптимізації навчального процесу.

У дослідженні використаний комплекс емпіричних і теоретичних методів: теоретичний аналіз літературних джерел, методичних рекомендацій і нормативних документів; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми; моделювання.

Розроблено матричну модель поетапного формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші. Вона містить у собі елементи (мета, завдання етапу, зміст, форми організації, засоби здійснення, очікувані результати, педагогічні умови) та етапи (діагностичний, адаптаційний, основний та заключний) практичної реалізації формування комунікативної культури, включаючи зміст кожного елемента моделі на кожному етапі її практичної реалізації.

Перспективи подальшого дослідження проблеми формування комунікативної культури майбутніх вчителів фізичного виховання вбачаються у вивченні можливостей проєктних технологій навчання та підвищенні кваліфікації.

Ключові слова: вчитель фізичного виховання, комунікативна культура, педагогічні умови, матрична модель.

Communicative culture of future teacher of physical training: features, conditions and model of formation

Oleksandr Tkachenko

PhD student of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine, gostrener@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6104-8103>

***Abstract.** Article is devoted to identification of features, definition of a complex of pedagogical conditions and development of model of formation of communicative culture of future teacher of physical training in pedagogical higher education institution.*

In structure of communicative culture of the identity of future teacher of physical training the leading directions need to be considered a humanization and humanitarization of an education system which are designed to promote performance by applicants of formation of practical tasks of mastering the culture of language, emergence of respect between them and teachers, development in them of personal potential, including self-respect. It is found out that formation of communicative culture of future teacher of physical training will be especially effective, than more he will be directed to creation of conditions for constant search, restoration of receptions and ways of professional activity. The complex of pedagogical conditions of formation of communicative culture of future teacher of physical training in pedagogical higher education institution is defined: inclusion of applicants of education on educational environment; involvement of applicants of education to educational design activity; performance by applicants of formation of educational projects; reflection of applicants of education; existence of model and technology of formation of communicative culture of future teacher

of physical training and an opportunity their use for optimization of educational process.

In a research the used complex of empirical and theoretical methods: theoretical analysis of references, methodical recommendations and normative documents; studying and synthesis of pedagogical experiment on the studied problem; modeling.

The matrix model of stage-by-stage formation of communicative culture of future teacher of physical training in pedagogical higher education institution is developed. It comprises elements (the purpose, a problem of a stage, contents, forms of the organization, means of implementation expected results, pedagogical conditions) and stages (diagnostic, adaptation, the main and final) implementation of formation of communicative culture, including the maintenance of each element of model at each stage of its implementation.

Prospects of a further research of a problem of formation of communicative culture of future teachers of physical training seem in studying of opportunities of design technologies of training and professional development.

***Keywords:** teacher of physical training, communicative culture, pedagogical conditions, matrix model.*

Постановка проблеми. Складність сучасних соціальних процесів, загальна нестабільність існуючого суспільства гостро позначаються як на духовному, так і на фізичному розвитку підростаючого покоління. Це піднімає проблему професійно-педагогічної підготовки вчителя на новий рівень, взагалі, та вчителя фізичного виховання, зокрема. У системі сучасної педагогічної освіти ця підготовка розглядається в єдності науково-теоретичного й практичного аспектів. Сьогодні майбутньому вчителю фізичного виховання необхідно знати не тільки добре свою предметну галузь, а й загальну структуру та специфіку професійно-педагогічної

діяльності, активно застосовувати ці знання на практиці. Назріла необхідність підготовки не просто педагогічних кадрів, які володіють знаннями, вміннями й навичками в області фізичного виховання та спорту, а також, у першу чергу, є активною, творчою особистістю, яка вміє гнучко реагувати на існуючі зміни, будувати грамотний і ефективний процес педагогічного спілкування за допомогою розвинених комунікативних умінь у власній педагогічній діяльності. Однак, у структурі вищої освіти використовуються далеко не всі ресурси для вдосконалювання цього процесу.

Так, наприклад, суттєве значення в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя фізичного виховання має спортивно-ігрова діяльність, здійснювана на заняттях зі спортивних ігор, що входять до циклу базових фізкультурно-спортивних дисциплін відповідно до державних стандартів, навчальних планів і програм протягом відповідного терміну навчання. З огляду на тему статті слід зазначити, що спортивно-ігрова діяльність сприяє моральному вихованню особистості, розвитку творчих здібностей і потреб в освоєнні цінностей фізичного виховання та спорту, і, як наслідок, придбанню необхідних професійних знань і вмінь, у тому числі комунікативних. Вольові риси характеру майбутнього вчителя фізичного виховання формуються саме на спортивно-ігрових майданчиках і закріплюються на все життя. Різнобічна рухова активність, що супроводжується позитивними емоціями, спрямовує інтерес здобувачів освіти на спортивно-ігрову діяльність й створює сприятливі умови для формування комунікативних умінь.

Період підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання, з одного боку, характеризується вираженою мінливістю емоційної поведінки, з іншого – прагненням до самостійності й самоствердження, насамперед, засобами спілкування. Тому, при відсутності цілеспрямованого формування комунікативних умінь, процес має стихійний характер. Як наслідок – низький

рівень сформованості цих умінь у майбутнього вчителя фізичного виховання, що характеризується підвищеними конфліктністю та агресивністю, нерозумінням проблем іншої людини, невпевненістю у собі й т. ін., тобто тим, що часом об'єктивно породжує в людині специфіка спортивно-ігрової діяльності, але що зовсім не підходить для вчителя.

Вивчення педагогічного досвіду показує, що вчителі фізичного виховання не можуть грамотно використовувати комунікативні вміння для організації процесу педагогічного спілкування, а приділяють на уроках підвищену увагу тільки вивченню й удосконалюванню рухових дій у спортивно-ігровій діяльності. Причина такого положення криється в тому, що навчання майбутнього вчителя фізичного виховання має традиційний характер, при якому спортивно-ігрова діяльність розглядається тільки як мета й засіб професійної підготовки, а не як засіб формування особистості вчителя та його комунікативної культури.

Однак, наукових досліджень в області педагогічного спілкування майбутнього вчителя фізичного виховання явно недостатньо.

Різнобічний аналіз робіт, присвячених формуванню комунікативної культури майбутнього вчителя взагалі, а також практичної діяльності вчителя фізичного виховання в школі, дозволив виявити такі протиріччя між:

– потребою сучасної школи у вчителях фізичного виховання, які вміють грамотно здійснювати педагогічне спілкування, і неукомплектованістю шкіл такими фахівцями;

– сучасними педагогічними вимогами до вчителя фізичного виховання й реальним низьким рівнем комунікативної підготовки здобувачів освіти педагогічних вишів та факультетів фізичного виховання;

– можливостями спортивно-ігрової діяльності ефективно формувати комунікативні вміння майбутнього вчителя фізичного виховання й їх недостатнім використанням її у практиці педагогічної освіти.

Названі протиріччя дозволили сформулювати проблему дослідження, що полягає у невідповідності наявного рівня комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання тому її рівню, що вимагають сучасні соціальні вимоги й державні стандарти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання формування комунікативної культури розглядали вітчизняні та зарубіжні науковці: К. Галацин [1], О. Фенцик [2], Y. Wang та X. Wang [3]. Особливу зацікавленість викликає остання стаття, створена китайськими науковцями під назвою «Штучний інтелект у фізкультурі: всеосяжний огляд і майбутні педагогічні стратегії», спрямована в перспективне майбутнє.

Різні аспекти комунікативної культури в педагогічній діяльності вчителя фізичного виховання вивчали як українські вчені, так і іноземні науковці: О. Лахтадир, Н. Гаврилова, Л. Євдокимова [4], Л. Никифорова [5], В. Семененко, В. Теліус [6], О. Согоконь, О. Донець, С. Новік, В. Фазан [7], А. Чепелюк, Р. Кушнір [8], Н. Щекотиліна [9], N. Aksović, B. Vjelica, L. Jovanović, L. Milanović, M. Zelenović [10], V. Khimich [11], O. Lopatiuk [12], C. Menescardi, C. Suárez-Guerrero, J. Lizandra [13], A. Tokranov, N. Stukalenko [14], O. Toshtemirov [15].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виявити особливості, визначити комплекс педагогічних умов та розробити модель формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми трансформації системи вищої освіти в умовах інформатизації суспільства породили необхідність у пристосуванні системи навчання до твердих вимог сучасного ринку праці на основі застосування інноваційних педагогічних технологій у підготовці висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців. Протягом розвитку інформаційного суспільства визнання нових знань є

головною рушійною силою прогресу суспільства й держави, зміцнення економіки й продуктивних сил, затвердження тенденції інтенсивного й безперервного навчання фахівців усіх профілів протягом усього життя. Освіта у такому суспільстві стає не тільки засобом досягнення певних життєво важливих цілей (престижна професія, кар'єрне просування, високий заробіток тощо), але й виступає як значимий атрибут високої якості життєдіяльності.

Це особливо стосується підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, тому що фізичне виховання й спортивні досягнення зміцнюють індивідуальні якості особистості, що дозволяє гармонізувати внутрішні й зовнішні фактори, які обумовлюють поведінку й діяльність людини, духовно-моральні цінності й пріоритети особистості тощо. У свою чергу, якість і специфічні умови формування професійних компетентностей викладачів фізичного виховання, що обумовлені особливостями майбутньої професійної діяльності, впливають на характер професійної поведінки й діяльності. Посиленню процесів модернізації й реформування освітньої системи в професійній підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання велику увагу приділяють у своїх дослідженнях багато вітчизняний й зарубіжних вчених. На думку цих вчених, недостатня вивченість особливостей при професійній підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання на основі компетентностного підходу, а також відсутність структурованого уявлення щодо інноваційних підходів і концепцій привели до протиріччя між жорсткістю вимог ринку праці до компетентності вчителя фізичного виховання і якістю професійної підготовки здобувачів освіти – майбутніх вчителів цього профілю. Підготовка майбутніх викладачів до професійної діяльності на основі компетентностного підходу не обмежується володінням великим обсягом академічних знань, професійних умінь і практичних навичок, а спрямована,

насамперед, на формування здатностей і потреби у безперервній освіті. При такому підході до підготовки фахівців одиницею професійної компетентності виступає не певна порція знань і вмінь, а професійне завдання, педагогічна дія в певному контексті у всій її життєвій повноті й суперечливості. Це означає, що завдяки компетентнісному підходу традиційна система навчання здобувачів освіти трансформується в безперервну професійну освіту.

Необхідність вирішення позначеного протиріччя вимагає переосмислення мети, змісту й завдань професійної підготовки вчителів фізичного виховання. Тому розробці й впровадженню інноваційних методологічних підходів до організації процесу підготовки здобувачів освіти – майбутніх вчителів фізичного виховання необхідно приділити особливої уваги. Під методологічною основою процесу підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання в статті розуміється сукупність основних, вихідних позицій, на яких базується фізичної виховання, яке завжди вважалося найважливішим способом підготовки підростаючого покоління до трудової діяльності, незамінним засобом його пристосування до соціальних умов.

Досягнення сучасної цивілізації та науково-технічного прогресу, обумовили зниження темпу пристосування людину до нового ритму життя, оскільки в соціотехнічному суспільстві актуальні швидкість мислення й орієнтація в нестандартних ситуаціях, професійна й психологічна готовність до творчості через активність, самостійність. Відповідно, сфера освіти змушена корегувати свої пріоритети, цінності й технології.

Сьогодні суспільство пред'являє усе більш тверді й різнобічні вимоги до професійно-педагогічної діяльності, що виступає не тільки засобом комунікації, але й умовою професіоналізму, представляючи собою активність учителя, який вирішує різні завдання навчання й виховання.

Професійна діяльність вчителя, будучи основною формою активності суб'єкта та найважливішою сферою самореалізації, дозволяє задовольняти різноманітну гаму потреб, розкривати свої здібності, затверджувати себе як особистість, досягаючи певного соціального статусу. Вона орієнтована на передачу накопичених суспільством культурних цінностей і досвіду від старших поколінь молодшим, забезпечення умов особистісного розвитку й підготовку до реалізації соціальних ролей у суспільстві. Більше того навчальний вплив вчителя на учнів, служить вчителю основою саморозвитку й самовдосконалення.

Професійну діяльність вчителя можна представити, як сукупність взаємодіючих напрямків:

– діагностична діяльність, пов'язана з вивченням учнів і визначенням рівня їх розвитку, навченості й вихованості, оскільки неможливо повноцінно проводити навчально-виховний процес без знань особливостей фізичного й психічного розвитку кожного учня, для чого вчителю необхідно бути спостережливим, володіти методами діагностики і т. ін.;

– орієнтаційно-прогностична діяльність, що розкривається в уміннях вчителя позначити лінію виховної роботи, визначити її конкретні цілі й завдання на кожному етапі, робити прогноз результатів тощо;

– організаторська діяльність як вид діяльності пов'язана із залученням учнів до запланованої навчально-виховної роботи, зі стимулюванням їх активності, де вчитель є організатором усього процесу навчально-виховної роботи учнівського колективу;

– інформаційно-пояснювальна діяльність, значення якої зумовлюється тим, що все навчання й виховання ґрунтується на процесах інформаційного характеру спрямованого на оволодіння знаннями, світоглядними й моральними ідеями, що є ключовим засобом розвитку й особистісного становлення та формування особистості кожного учня;

– комунікативна діяльність, пов'язана з тим значним впливом, що здійснює вчитель на учнів, його особистою чарівністю, моральною культурою й умінням встановлювати й підтримувати з дітьми доброзичливі стосунки, що виступає одним з факторів успіху комунікативної частини педагогічної діяльності;

– аналітико-оцінна діяльність, що дозволяє вчителю підтримувати так званий зворотний зв'язок у своїй роботі, який включає безустанне спостереження за тим, що намічалось досягти на певному етапі освітнього процесу й тим, що вже досягнуте;

– інноваційна діяльність, що представляє собою творчий, дослідницький компонент педагогічної діяльності, органічно пов'язаний з усіма попередніми, оскільки педагогічна наука розбудовується в процесі інноваційної діяльності педагогів-новаторів і звичайних вчителів.

На сьогоднішній день сферою, від ефективності функціонування якої суттєво залежить фізичне, духовне, інтелектуальне здоров'я й благополуччя особистості й суспільства, є фізична культура.

Метою фізичного виховання є розвиток фізичних і психічних якостей школярів, формування в них не тільки рухових вмінь й навичок, але й особистості. Реалізація мети визначає основні умови й педагогічні особливості діяльності вчителя фізичного виховання.

У порівнянні із вчителями інших спеціальностей вчитель фізичного виховання працює в специфічних умовах. У психології фізичного виховання їх розподіляють на три групи:

– умови психічної напруженості, що полягають у наявності переривчастого шуму від здобувачів освіти, підвищеними тонами голосу вчителя, що приводить до психічного стомлення; часте переключення з однієї вікової групи на іншу, що приводить до значного навантаження на

мовленнєвий апарат і голосові зв'язки вчителя, присутність підвищеного ступеня ризику при виконанні фізичних вправ;

– умови фізичного навантаження передбачають необхідність демонстрації фізичних вправ, фізичних дій разом з учнями, страховку учнів, які виконують фізичні вправи;

– кліматичні й санітарно-гігієнічні умови, що полягають у необхідності урахування погодних факторів при заняттях на відкритому повітрі, а також урахування стану спортивних класів і залів.

Аналіз психолого-педагогічної й іншої літератури з проблеми організації праці вчителі фізичного виховання, дозволяє виділити низку особливостей, до яких можна віднести:

– педагогічні, що характеризуються педагогічними принципами, які враховують індивідуальні особливості спортивно-функціональної підготовки здобувачів освіти у системі стосунків «вчитель – учень», «учень – вчитель», що забезпечують успішність двосторонньої взаємодії через професіоналізм, досвід, особистісні якості вчителя (доброзичливість, позитивність, чесність, відкритість, комунікабельність, уважність, справедливість, вимогливість);

– виховні, що характеризуються дисципліною на заняттях, виконанням розпорядку заняття, дотриманням режиму в командних завданнях, реалізованими через моральні відносини й спрямовані на формування колективізму, дружби, спортивної етики й фізичного виховання учня;

– організаційні, що характеризуються здатністю вчителя здійснювати перспективне й поточне планування своєї діяльності й діяльності вихованців;

– анатоמו-фізіологічні, що характеризуються здатністю вчителя фізичного виховання здійснювати первинну оцінку стану здоров'я учнів, комбінуючи засоби й методи впливу на організм учня для досягнення поставленої мети. Крім того, вчитель фізичного виховання повинен мати

специфічні психомоторні якості (гнучкість, швидкість реакції, концентрацію), оскільки багато вправ, він повинен демонструвати в ході своєї практичної діяльності;

– комунікативні, що характеризуються вмінням вести діалог з колегами-вчителями, учнями, батьками як у процесі освітньої діяльності, так і на всіх етапах фізичної підготовки здобувача освіти.

Навчання здобувачів освіти техніці спортивної дисципліни, розвиток їхніх спортивних якостей, мотивація на подолання учнями великих фізичних навантажень при цьому дотримуючись правил й норм поведінки, позитивний емоційний рівень – все це робить урок фізкультури за своїм змістом, організацією, методикою проведення одним із самих важких для вчителя в школі.

Суттєве значення у формуванні комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання мають штучно створені педагогічні умови, що сприяють такому формуванню.

Такими педагогічними умовами, на нашу думку, є:

1) включення здобувачів освіти в освітнє середовище педагогічного вишу. Ця умова має реалізовуватися на початку навчання майбутніх вчителів. Вона передбачає всебічне вивчення здобувачів освіти на предмет їхньої комунікативної культури з подальшою диференціацією їх за рівнями комунікативної культури;

2) залучення здобувачів освіти до навчальної проєктної діяльності, що має на меті їх адаптованість до умов навчання у педагогічному виші та визначення способів розвитку їхньої комунікативної культури;

3) виконання здобувачами освіти навчальних проєктів, завдяки чому здійснюється формування в них комунікативної компетентності;

4) рефлексія здобувачів освіти, що передбачає формування морально-професійної самосвідомості з метою підвищення рівня їхньої комунікативної культури;

5) наявність моделі й технології формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання та можливість їх використання для оптимізації навчального процесу, а також виявлення особливостей їх реалізації в межах освітніх дисциплін.

Формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання нами забезпечується за допомогою моделювання системи, що представляє собою спрощення й схематизацію, процесів і об'єктів дійсності. Це дозволило розробити теоретичну матричну модель організації освітнього процесу в педагогічному виші з позиції забезпечення цілісності, а також визначити етапи опанування компонентами комунікативної культури майбутнім вчителем фізичного виховання.

При цьому етапами формування компонентів комунікативної культури нами визначені:

– *діагностичний*, спрямований на виявлення прогалин у мовній і мовленнєвій підготовці здобувача освіти 1 курсу з огляду на те, що мова виступає засобом спілкування;

– *адаптаційний*, спрямований на пристосування здобувачів освіти до умов освітнього середовища, настроювання міжособистісних стосунків у навчальній групі, для чого необхідно створити сприятливий емоційний фон, що здійснює вплив на особистісну перебудову в умовах професійно спрямованого навчання, у зв'язку із чим особлива увага приділяється педагогічному спілкуванню між викладачем і здобувачами освіти, здобувачів освіти між собою в межах навчальної діяльності;

– *основний*, спрямований на формування необхідного рівня комунікативної культури через включення в тренінгове навчання,

формування бажання й прагнення до самостійної пізнавальної діяльності й професійного розвитку;

– *заключний*, що припускає практичне володіння комунікативними вміннями й навичками, які характеризують готовність до культурних комунікацій.

Пропоновану нами модель формування комунікативної культури майбутнього вчителя передбачається реалізувати через тренінгове навчання, що складається з блоків:

– мета і завдання діяльності, що сприяють поетапному формуванню компонентів комунікативної культури, які трансформуються у внутрішній стан особистості через виконання тренінгових вправ;

– зміст, що включає блок знань, умінь і навичок майбутнього вчителя фізичного виховання, а також конкретні види й норми комунікативної діяльності;

– організаційно-методичне забезпечення професійно спрямованого навчання, де основою виступає готовність до входження в професійну діяльність, через перетворення операціонального аспекту підготовки.

З урахуванням наведеного вище, сформованість комунікативної культури вчителя і готовність до побудови професійних міжособистісних і ділових стосунків, проявляється в умінні реалізувати на практиці індивідуально-орієнтовані відносини, забезпечити настанову на урахування комунікативних здібностей здобувача освіти, створення комфортного мікроклімату в навчальному процесі, конструктивне співробітництво з колегами, взаємодію з батьками здобувачів освіти і т. ін. При цьому навчальні програми й плани мають будуватися на тому, що сфера комунікацій особистості розбудовується усередині конкретної професії й у процесі соціалізації особистості у виші. Із цих позицій зміст освіти сконструйований з позиції реалізації підходу діалогу культур як парадигми,

що виражає демократичну й гуманістичну спрямованість, припускаючи поступовий перехід від традиційних освітніх технологій до знаково-контекстного навчання, у рамках якого відтворюються предметний і соціальний контексти майбутньої професійної діяльності.

З урахуванням викладеного вище, тренінгові завдання розглядаються нами як діяльність, що сприяє соціально-активній особистості формуванню в спілкуванні готовності до мовленнєвої діяльності, результатом якої виступає комунікативна поведінка, спрямована на побудову стосунків між суб'єктами освітнього середовища.

Розроблена нами матрична модель формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші (див. Рис. 1) містить певні елементи, до яких належать: мета діяльності на кожному етапі, зміст, форми організації, педагогічні умови і т. ін.

Таблиця 1

Матрична модель поетапного формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші

Елементи моделі	Зміст поетапного формування елементів моделі комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші			
	<i>Етапи реалізації</i>			
	<i>Діагностичний</i>	<i>Адаптаційний</i>	<i>Основний</i>	<i>Заключний</i>
Мета	Визначення вхідного рівня КК здобувачів освіти	Формування сприятливого психологічного клімату в навчальній групі	Формування комунікативної компетентності у майбутніх вчителів фізвиховання	Формування морально-професійної самосвідомості
Завдання етапу	Вивчення структури КК здобувачів освіти педвишу. Формування критеріїв і показників КК, діагностика	Визначення змісту та способів розвитку КК здобувачів освіти	Визначення змісту та способів формування КК в процесі навчання майбутніх вчителів фізвиховання	Визначення комплексу педагогічних умов, що сприяють розвитку до необхідного рівня КК

Зміст	На підставі діагностики розробка програми розвитку КК	Навчальні плани й програми, спрямовані на розвиток КК, зміст тренінгу, професійно спрямовані проєкти	<i>Навчальні плани та програми освітньої діяльності для формування КК</i>	Доопрацьовані навчальні плани та програми освітньої діяльності для формування КК
Форми організації	Групова й індивідуальна бесіда, письмове опитування	Усі форми проєктної роботи (реферати, екскурсії, есе й т. ін.)	Презентація проєктного продукту, ділові ігри на його основі й т. ін.	Усі форми навчання, педпрактика, НДРС, самостійна освітня діяльність
Засоби здійснення	Спілкування, навчально-пізнавальна діяльність	Спілкування, суспільна діяльність, самостійна діяльність	Спілкування, навчально-пізнавальна діяльність із елементами НДРС	Спілкування, навчально-пізнавальна, наукова й професійна діяльність
Очікувані результати	Диференціація здобувачів освіти за рівнем КК	Адаптованість здобувачів освіти до умов навчання у вищі	Підвищення рівня КК здобувачів освіти в процесі навчальної діяльності	Високий і середній рівень КК більшості здобувачів освіти у професійній діяльності
Педагогічні умови	Включення здобувачів освіти в освітнє середовище педвишу	Залучення здобувачів освіти у навчальну проєктну діяльність	Виконання здобувачами освіти навчальних проєктів	Рефлексія здобувачів освіти

Джерело: власна розробка автора

Висновки. 1. В структурі комунікативної культури особистості майбутнього вчителя фізичного виховання провідними напрямками треба вважати гуманізацію й гуманітаризацію системи освіти, які покликані сприяти виконанню здобувачами освіти практичних завдань з культури мови, виникненню поваги між ними та педагогами, розвиток у них особистісного потенціалу, включаючи почуття власної гідності.

2. Ступінь готовності до вирішення комунікативних навчальних завдань визначалося рівнем невизначеності, закладеним в умови завдань, де найбільшу складність і відповідно самостійність несуть дослідницькі

завдання, в яких діалог зведений до мінімуму. При цьому, розроблена нами матрична модель формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання припускає зміну ролей здобувача освіти у цьому процесі (порадник, фасилітатор, секретар, учасник презентації тощо), що забезпечує, на наш погляд, зміну його комунікативної поведінки залежно від ситуації, а також більш активне освоєння ним не тільки інформаційного простору, але й освітнього середовища.

3. З'ясовано, що формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання буде тим ефективнішим, чим більше він буде спрямований на створення умов для постійного пошуку, відновлення прийомів і способів професійної діяльності. Це зумовлено тим, що, у контексті інноваційної стратегії навчально-виховного процесу, суттєво зростає роль вчителя як безпосереднього носія новаторських ідей, інноваційна діяльність якого стає обов'язковим компонентом особистісної педагогічної системи.

4. Визначено комплекс педагогічних умов формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші: 1) включення здобувачів освіти в освітнє середовище педагогічного вишу; 2) залучення здобувачів освіти до навчальної проєктної діяльності, що має на меті їх адаптованість до умов навчання у педагогічному виші; 3) виконання здобувачами освіти навчальних проєктів, завдяки чому здійснюється формування в них комунікативної компетентності; 4) рефлексія здобувачів освіти, що передбачає формування морально-професійної самосвідомості; 5) наявність моделі й технології формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання та можливість їх використання для оптимізації навчального процесу.

5. Розроблено матричну модель поетапного формування комунікативної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в педагогічному виші.

Вона містить у собі елементи (мета, завдання етапу, зміст, форми організації, засоби здійснення, очікувані результати, педагогічні умови) та етапи (діагностичний, адаптаційний, основний та заключний) практичної реалізації формування комунікативної культури, включаючи зміст кожного елемента моделі на кожному етапі її практичної реалізації.

Перспективи подальшого дослідження проблеми формування комунікативної культури майбутніх вчителів фізичного виховання вбачаються у вивченні можливостей застосування у цьому процесі проєктних технологій навчання та підвищенні кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Галацин К. Комунікативна культура майбутнього фахівця: монографія, Луцьк: Вежа-Друк, 2019, 132 с.
2. Фенцик О. Комунікативна культура педагога: сутність та шляхи її формування у процесі професійної підготовки, Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія», 2019, Вип. 2 (10), С. 191-194, DOI: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2019-2\(10\)-191-194](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2019-2(10)-191-194) .
3. Wang Y., Wang X. Artificial intelligence in physical education: comprehensive review and future teacher training strategies, Frontiers Public Health, 2024, No. 12, Pp. 1-17, DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1484848> .
4. Лахтадир О., Гаврилова Н., Євдокимова Л. Аналіз рівня сформованості комунікативної компетентності у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, Молодий вчений, 2018, № 4.3 (56.3), С. 50-54, URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.3/12.pdf> .
5. Никифорова Л. Професійна культура майбутніх учителів фізичного виховання, Наука і освіта, 2016, № 4, С. 149-154, URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2016/4_2016/30.pdf .

6. Семененко В., Теліус В. Фізичне виховання в концепції нової української школи: проблематика і перспективи, *Sport Science Spectrum*, 2024, № 1, С. 104-108, DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-16>.
7. Согоконь О., Донець О., Новік С., Фазан В. Trends in improving professional training of physical education specialists in HEI in Ukraine, *Педагогічні науки*, 2024, No. 1, Pp. 39-45. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.1.308714>.
8. Чепелюк А., Кушнір Р. Культура спілкування, важлива складова, у професійній діяльності вчителя фізичної культури, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2018, № 1(42), С. 383-386, DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2018.42.383-386>.
9. Щекотиліна Н. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії: дис... канд. пед.наук, Одеса, 2019, 259 с.
10. Aksović N., Vjelica B., Jovanović L., Milanović L., Zelenović M. Teaching methods in teaching physical education, *Italian Journal of Sports Rehabilitation and Posturology*, 2023, No. 10(24), Iss. 3, Vol. 3, Pp. 2452-2464.
11. Khimich V. Formation of Professional Skills of Future Teachers of Physical Culture, *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2022. DOI: <https://doi.org/10.18662/RREM/14.1/526>.
12. Lopatiuk O. Innovative technologies in professional training of future specialists in physical education classes, *Education in the 21st Century*, 2023, No. 5(1), Pp. 129-136, DOI: <https://doi.org/10.46991/ai.2023.1.129>.
13. Menescardi C., Suárez-Guerrero C., Lizandra J. Training Physical Education Teachers in the Use of Technological Applications, *Apunts. Educación Física y Deportes*, 2021, No. 144, Pp. 33-43, DOI: [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2021/2\).144.05](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2021/2).144.05).

14. Tokranov A., Stukalenko N. Formation of communicative competence in future teachers of physical education, *Pedagogics and Psychology*, 2021, No. 1, Pp. 36-41, DOI: <https://doi.org/10.51889/2021-1.2077-6861.04> .

15. Toshtemirov O. The Scientific Pedagogical Need of Improving the Competence of Teachers of Physical Education and Sport Science, *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 2023, Vol. 14, Pp. 129-132.